

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

การจัด เสนอบริการห้องสมุด เพื่อตอบสนองความต้องการทางปัญญาของมนุษย์ กล่าวได้ว่าเป็นหน้าที่หลักของบรรณารักษ์ เพราะระหว่างผู้ใช้ห้องสมุดกับสรรพวิชาที่บันทึกอยู่ในรูปวัสดุการอ่านต่าง ๆ นั้น จะมีบรรณารักษ์เป็นสื่อกลางนำความรู้ที่ผ่านการกลั่นกรองอย่างดีแล้วไปสู่ผู้ใช้ ดังที่ โฮเซ ออร์เทกา อี กาสเตท (José Ortega y Gasset) ได้กล่าวไว้ว่า "ข้าพเจ้ามองเห็นบรรณารักษ์ในอนาคตเป็นผู้กลั่นกรองข้อมูล เป็นตัวกลางระหว่างผู้ใช้และหนังสือจำนวนมหาศาล" ขบวนการกลั่นกรองของบรรณารักษ์ซึ่งประกอบไปด้วยการเลือกสรรและจัดหาทรัพยากรห้องสมุด จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในภาวะปัจจุบัน ซึ่งมีการผลิตสิ่งพิมพ์ในสาขาวิชาต่าง ๆ ออกมาเป็นจำนวนมาก เกินกว่าที่ห้องสมุดแห่งใดแห่งหนึ่งจะสามารถเก็บรวบรวมไว้ได้ครบถ้วน

ในการ เลือกสรรและจัดหาทรัพยากรห้องสมุด บรรณารักษ์จะต้องคำนึงถึง ความต้องการของผู้ใช้เป็นหลัก วิธีที่จะช่วยให้บรรณารักษ์ทราบความต้องการของผู้ใช้

^๑José Ortega y Gasset, The Missions of the Librarians (Boston: G.K. Hall, 1961; Originally an address to the International Congress of Bibliographers and Librarians in Paris, 1934) cited by James C. Baughman, "A Structural Analysis of the Literature of Sociology," Library Quarterly 44 (October 1974): 293

คือ การศึกษาผู้ใช้ และการศึกษาการใช้ห้องสมุดและทรัพยากร ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธี เป็นคนว่า การศึกษาสถิติการยืมที่ห้องสมุดเก็บรวบรวมไว้ การส่งแบบสอบถามแก่ผู้ใช้ห้องสมุด หรือ การวิเคราะห์หนังสือที่ผู้อ่านทิ้งไว้ตามโต๊ะในแต่ละวัน^๑ แต่ทว่าวิธีการเหล่านี้ต่างมีข้อจำกัดทั้งสิ้น เช่น สถิติการยืมเพียงอย่างเดียวไม่สามารถบ่งบอกถึงการใช้ห้องสมุดทั้งหมด เพราะว่าผู้ที่ยืมหนังสือไปอาจจะไม่ได้อ่าน หรือห้องสมุดอาจจะไม่อนุญาตให้ยืมสิ่งพิมพ์บางประเภท เช่น วารสาร วิทยานิพนธ์ ผู้ใช้คองนั่งอ่านภายในห้องสมุดหรือถ่ายเอกสาร^๒ นอกจากวิธีดังกล่าวข้างตน การศึกษาการใช้ห้องสมุดและทรัพยากรที่ปฏิบัติกันอีกวิธีหนึ่ง คือ การวิเคราะห์การอ้างอิงในงานเขียนประเภทต่าง ๆ ได้แก่ บทความวารสาร หนังสือ วิทยานิพนธ์ ฯลฯ เพื่อศึกษาว่าผู้เขียนงานอ้างอิงสิ่งพิมพ์อะไร แต่วิธีการนี้มีข้อจำกัดเช่นเดียวกับวิธีการอื่น ๆ เป็นคนว่าผู้เขียนงานอาจจะไม่อ้างอิงเอกสารทุกเรื่องที่ใช่ หรือในทางกลับกันอาจจะอ้างอิงเอกสารเรื่องที่ไม่ได้ใช้จริง ๆ อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์การอ้างอิงในงานเขียนพอจะแสดงถึงการใช้ห้องสมุดและทรัพยากรในทางอ้อมได้ ถ้ามีการยอมรับ

^๑Alan Singleton, "Journal Ranking and Selection : A Review in Physics," Journal of Documentation 32 (December 1976): 272.

^๒Joan Ash, "Library Use of Public Health Materials : Description and Analysis," Bulletin of the Medical Library Association 62 (April 1974): 97.

ประมงศรี พัฒนกิจจำภูญ, "การพัฒนาทรัพยากรห้องสมุด," ข่าวสารบรรณารักษศาสตร์ ๘ (กรกฎาคม ๒๕๒๓): ๖๗.

ข้อสรุปเบื้องต้นที่ว่า ก่อนจะมีการอ้างถึงเอกสารเรื่องใด ผู้อ้างจะต้องใช้เอกสารเรื่องนั้นบางไม่มากนัก

ในต่างประเทศ การวิเคราะห์การอ้างถึงในงานเขียนสาขาวิชาต่าง ๆ เป็นที่แพร่หลายมาก นอกจากจะวิเคราะห์เพื่อศึกษาการใช้ของสมุดและทรัพยากรแล้ว ยังนิยมวิเคราะห์โดยมีจุดมุ่งหมายอื่น ๆ อีก เช่น เพื่อศึกษาประวัติและพัฒนาการของความรู้ เพื่อกำหนดขอบเขตเนื้อหาของวรรณกรรม เป็นต้น สำหรับในประเทศไทย การศึกษาในแนวนี้ยังมีน้อยมาก ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะวิเคราะห์การอ้างถึงของวิทยานิพนธ์สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ โดยมุ่งหวังว่าผลการวิเคราะห์จะแสดงให้เห็นการใช้ทรัพยากรของผู้เรียบเรียงวิทยานิพนธ์ ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาทรัพยากรและบริการของห้องสมุดทางบรรณารักษศาสตร์ให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑. เพื่อศึกษาประเภท ขอบเขตเนื้อหาวิชา อายุ ภาษา สถานที่พิมพ์ และลักษณะของ เอกสารที่ได้รับการอ้างถึงในวิทยานิพนธ์สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ ที่มีขอบเขตเนื้อหาเกี่ยวกับห้องสมุดวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย
- ๒. เพื่อศึกษารายชื่อวารสารที่ได้รับการอ้างถึงมากที่สุด
- ๓. เพื่อเป็นแนวทางหนึ่งสำหรับบรรณารักษ์ในการพัฒนาทรัพยากรห้องสมุดในขอบเขตเนื้อหาเกี่ยวกับห้องสมุดวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

▷ Bath University, Design of Information Systems in the Social Sciences, The Structure of Social Science Literature as shown by Citations (Research Reports Ser. A: No.3; Bath, Eng.: Bath University, 1979), p. 2.

๔. เพื่อเป็นแนวทางหนึ่งสำหรับอาจารย์ผู้สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์และ
ผู้วิจัยในการผลิตเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับห้องสมุดวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย

สมมุติฐานของการวิจัย

- ๑. ผู้เรียบเรียงวิทยานิพนธ์อ้างอิงเอกสารประเภทหนังสือและวารสาร
มากกว่าเอกสารประเภทอื่น ๆ
- ๒. ผู้เรียบเรียงวิทยานิพนธ์อ้างอิงเอกสารภาษาอังกฤษมากกว่าเอกสาร
ภาษาไทย
- ๓. ผู้เรียบเรียงวิทยานิพนธ์อ้างอิงเอกสารวิทยุมากกว่าเอกสารประมุข

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้มีขอบเขตรอบคอบการอ้างอิงที่ปรากฏในเชิงอรรถของวิทยานิพนธ์
สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่ปีการศึกษา
๒๕๐๔ - ๒๕๒๒ โดยคัดเลือกเฉพาะวิทยานิพนธ์ที่มีขอบเขตเนื้อหาเกี่ยวกับห้องสมุด
วิทยาลัยและมหาวิทยาลัย จำนวน ๓๑ เล่ม

วิธีดำเนินการวิจัย

- ๑. ศึกษาเรื่องราวและแบบวิธีการวิเคราะห์การอ้างอิงจากงานวิจัยและ
เอกสารที่เกี่ยวข้อง
- ๒. สร้าง เกณฑ์และแบบฟอร์มการวิเคราะห์การอ้างอิงของวิทยานิพนธ์
สำหรับเป็น เครื่องมือประกอบการวิจัย
- ๓. ศึกษาการอ้างอิงที่ปรากฏในเชิงอรรถของวิทยานิพนธ์ จำนวน ๓๑ เล่ม
- ๔. วิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลโดยวิธีทางสถิติ ได้แก่ การแจกแจงความถี่
และหาค่าร้อยละ
- ๕. สรุปผลและรายงานการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

๑. ช่วยให้ทราบถึงการใช้เอกสารของผู้เรียบเรียงวิทยานิพนธ์สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ ที่มีขอบเขตเนื้อหาเกี่ยวกับห้องสมุดวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย
๒. ช่วยให้บรรณารักษรมีแนวทางในการพัฒนาทรัพยากรห้องสมุดในขอบเขตดังกล่าวให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น
๓. ช่วยให้อาจารย์ผู้สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์และผู้วิจัย มีแนวทางในการผลิตเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับห้องสมุดวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย
๔. ช่วยให้บรรณารักษรมีแนวทางในการจัดทำบรรณานุกรม สาระสังเขป เพื่อให้บริการแก่นิสิต นักวิจัย และอาจารย์ในหัวข้อเกี่ยวกับห้องสมุดวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย โดยคัดเลือกรายชื่อวารสารหรือบทความวารสารที่มีผู้อ้างอิงมากที่สุด
๕. เป็นแนวทางสำหรับนักวิจัยบรรณารักษศาสตร์ที่จะวิเคราะห์การอ้างอิงในวิทยานิพนธ์สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในขอบเขตเนื้อหาอื่น ๆ วิทยานิพนธ์ในสาขาวิชาอื่น ๆ หรือ งานเขียนประเภทอื่น ๆ เช่น บทความวารสาร หนังสือ รายงาน-การวิจัย ฯลฯ เพื่อศึกษาการใช้ทรัพยากรห้องสมุด หรือเพื่อจุดมุ่งหมายอื่น ๆ

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

การพัฒนาทรัพยากรห้องสมุด หมายถึง กิจกรรมที่จัดทำขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางให้รู้ว่า ทรัพยากรห้องสมุดที่มีอยู่นั้นได้สนองความต้องการของผู้ใช้หรือไม่ ประสิทธิภาพหรือไม่ ถ้าพบข้อบกพร่องก็จะปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

โครงสร้างของวรรณกรรม หมายถึง โครงสร้างทางรูปแบบ ได้แก่ ประเภท ขอบเขตเนื้อหาวิชา อายุ ภาษา ของวรรณกรรม

งานเขียน หมายถึง ผลงานที่นักวิชาการเขียนขึ้น เช่น บทความ รายงาน-การวิจัย หนังสือ

ทรัพยากรห้องสมุด หมายถึง สิ่งพิมพ์และวัสดุต่าง ๆ ที่มีอยู่ในห้องสมุด

วรรณกรรม หมายถึง งานเขียนที่มีคุณค่าควรแก่การศึกษาในแขนงวิชาใดวิชาหนึ่ง เช่น วรรณกรรมทางบรรณารักษศาสตร์ วรรณกรรมทางสังคมศาสตร์

เอกสาร หมายถึง งานเขียนที่ให้ข้อเท็จจริง หรือความรู้ที่จะนำมาใช้เป็นหลักฐานอ้างอิงได้ อาจอยู่ในรูปของสิ่งพิมพ์หรือวัสดุอื่น ๆ เช่น ตัวเขียน วัสดุย่อยสลาย

บทต่อไปที่จะปรากฏในงานวิจัย มีดังต่อไปนี้

บทที่ ๒ ว่าด้วยเรื่องความหมาย วัตถุประสงค์ ข้อจำกัด และประโยชน์ของการอ้างอิงและการวิเคราะห์การอ้างอิง โดยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและกล่าวถึงงานวิเคราะห์การอ้างอิงในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ทั้งในต่างประเทศและประเทศไทย

บทที่ ๓ เสนอวิธีการวิจัยที่ใช้ในครั้งนี้อย่างละเอียดของเกณฑ์และแบบฟอร์มการวิเคราะห์การอ้างอิงของวิทยานิพนธ์ ตลอดจนวิธีบันทึกข้อมูลการอ้างอิงลงในแบบฟอร์มดังกล่าว

บทที่ ๔ เสนอผลและอภิปรายผลการวิจัย

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย การนำผลการวิจัยไปปฏิบัติ ข้อจำกัดในการวิจัย และแนวทางวิจัยในอนาคต

สุดท้ายเป็นบรรณานุกรม ภาคผนวก และประวัติผู้วิจัย ภาคผนวกแบ่งเป็น ๒ ตอน ภาคผนวก ก. ได้แก่บรรณานุกรมของวิทยานิพนธ์ จำนวน ๓๑ เล่ม ที่นำมาใช้เป็นหน่วยของการวิเคราะห์ และภาคผนวก ข. ได้แก่ แบบฟอร์มการวิเคราะห์การอ้างอิงของวิทยานิพนธ์